

УДК 378.014.15

Л. Забродська

**кандидат педагогічних наук, доцент,
начальник відділу «Школа освітнього
менеджменту» ДВНЗ «Університет
менеджменту освіти» НАПН України**

УПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У статті висвітлено стан, перспективи розвитку науково-технологічного потенціалу України в контексті реалізації державної освітньої політики, що пов'язано, з одного боку, з вирівнюванням або усуненням існуючих диспропорцій, з іншого – із системним характером дій щодо всього спектра суспільно-економічних відносин, авангардом яких є технологічний розвиток.

Ключові слова: державна освітня політика, глобалізація, науково-технологічний розвиток, модернізація освітньої системи, вища освіта, гуманізація, освітні ресурси, технологічний потенціал, інформаційно-правова безпека, інтелектуалізація і розвиток сучасних технологій, технологічна грамотність.

L. Zabrodka

THE IMPLEMENTATION OF THE NATIONAL EDUCATIONAL POLICY: TECHNOLOGICAL ASPECT

Resume. The article deals with the state, prospects of scientific and technological potential of Ukraine in the context of national education policy, which is justified or eliminated by existing disparities, and on the other - with the systemic nature of action for the entire spectrum of socio-economic relations, which are the forefront of technological development.

Keywords: *national educational policy, globalization, scientific and technological development, modernization of the educational system, higher education, humanism, educational resources, technological capacity, information and legal security, intellectualization and development of modern technology, technological literacy.*

Роль і значення освіти, науки, духовності у створенні незалежної, національної Української Держави добре відомі, хоча питання державної політики в освітянській галузі не перестає бути актуальним і нині. На думку М. Головатого, радикальна зміна державної політики в галузі освіти не може розглядатися в статусі галузі народного господарства. Це має бути пріоритетна сфера суспільного розвитку (за фінансуванням, державним стимулюванням і підтримкою)¹.

Нині науково-технологічний розвиток України залишається вкрай нерівномірним. І з високим, зокрема, світовим рівнем досягнень в одних сферах співіснують проблемні зони технологічного відставання, розміри якого набувають деструктивних масштабів. Ці диспропорції розвитку регулярно фіксуються як вітчизняними статистичними дослідженнями, так і світовими рейтингами конкурентоспроможності та інноваційної готовності.

Вступ. Освіта в добу глобалізації та високих технологій – це фактор соціальної стабільності, економічного добробуту країни, її конкурентоздатності та національної безпеки. Тому освіту не можна і надалі стереотипно відносити до сфери відомчої чи галузевої політики, а варто підходити до неї як до загальнонаціональної, стратегічно важливої проблеми. Глибинна особливість освітньої політики полягає в тому, що вона органічно поєднує в собі політичні, соціальні, економічні і, власне, освітні аспекти. Тільки при такому підході до освіти ми зможемо вивести її за відомчо-

¹ Головатий М. Недержавні ВНЗ: бути чи не бути? / М. Головатий // Персонал плюс. – 2005. – № 44 (143).

галузеву мережу і повернути їй природну сутність як сфери інтеграції і реалізації загальнонаціональних інтересів та пріоритетів нашої держави.

Модернізація освітньої системи потребує і нової економіки освіти. Застаріла фінансова система підтримки педагогічних та науково-педагогічних кадрів є чи не основним гальмом якісних освітніх реформ і свідчить, що в освіті сьогодні, на жаль, визначальними є механізми політики виживання, ніж політики її ефективного та динамічного розвитку. Освіта і освітня політика є сучасним викликом Україні, як і іншим державам, з багатьох причин. Брак і водночас «надлишок» освіти, її сила і водночас – безсилля у багатьох сферах суспільного життя, протиріччя між інтересами держави та особистості у способах і формах здобуття освіти, консервативність освіти і необхідність інноваційного розвитку, інші протиріччя – потребують для вирішення їх значних зусиль від демократичних держав та їх громадян².

Причиною цих протиріч маємо визнати недосконалу державну освітню політику, тобто офіційний курс уряду, скерований на забезпечення функціонування системи освіти, і відсутність суспільної (публічної) освітньої політики як поля взаємовідносин різних соціальних груп, індивідів із приводу використання владних інституцій задля реалізації своїх інтересів і потреб в одній із найважливіших сфер суспільного буття – освіті. За цих умов необхідно змінювати, на думку В. Нікітіна, концепції, за якими працюють органи управління освітою³.

Соціально-орієнтована політика щодо необхідності врахування у державному розвитку «реальних можливостей» людей (людських ресурсів), безперечно, є справедливою і гуманною, проте слід визнати, що глобальний ринок ніколи не рахується з «реальними можливостями» будь-якого свого суб'єкта, а вимагає «реальних результатів» (до того ж і ми разом із ним, як

² Никитин В. А. Идея образования или содержание образовательной политики / В. А. Никитин. – К.: Оптима, 2004. – 205 с.

³ Там само.

його частинка і споживачі). Реальні можливості людських ресурсів є як початок координат для вироблення освітньої політики, так і результативною змінною точкою соціально-економічної політики держави. Ми маємо навчитися вимірювати «реальні можливості» людських ресурсів України і проектувати їхній розвиток на засадах технологій публічної політики, а не лише відбуватися формулюваннями загальних, а нерідко і містичних лозунгів на кшталт «відродження» тих чи інших засад, принципів, явищ⁴.

Основний матеріал дослідження. Прагнення гуманізації сучасної освіти нерідко розуміється як визволення душі з «нетрів технологій»⁵ і нехтування принципом «технологія є гуманна інновація в дії». За концепцією А. Хайєка про ефективну інтеграцію особистісного знання відповідно до ситуації, в якій перебуває індивід, інваріантне знання не завжди виявляється ситуаційно релевантним, і, навпаки, ситуаційне знання нерідко отримує статус інваріантного. Концепція критичних технологій прогнозує досягнення конкретних цілей у сфері забезпечення національної безпеки, економічного та соціального розвитку держави, у вирішенні найважливіших проблем реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки.

Найважливіше значення має реалізація Національної програми України «Критичні технології», провідною ціллю якої є своєчасне впровадження технологій, які вирішують першочергові критично важливі для суспільства проблеми. Програма охопила лише проекти з індустріальною спрямованістю і структурно національні «критичні технології», розподілені за трьома пріоритетними напрямками: технології життєзабезпечення населення України (медицина, продовольство і товари народного вжитку, енергетика, екологія); перспективні технології подвійного застосування (транспорт, матеріали,

⁴ Никитин В. А. Идея образования или содержание образовательной политики / В. А. Никитин. – К.: Оптима, 2004. – 205 с.

⁵ Перцев А. В. Душа в дебрях технологий / А. В. Перцев. – М.: Академ. проект, 2004. – 219 с.

технології машинобудування, інформатика і засоби зв'язку); технології спеціального призначення⁶.

Освітню політику до числа критичних технологій України не введено. Проте таке зарахування перевело б розвиток освітньої політики як у інший темп, так і в інший регламент зі значно вищою вимогливістю до її розроблення і здійснення. Так, «...ніхто не знає, яким стане світ завтра», проте його сьогодні визначають наші уявлення і прогнози – розвиток технологій, зміни у системі професій. Образ майбутнього формує наше сьогодення, зокрема, і «фактор чотири», про який повідомляється у доповіді Римському клубу⁷. Зокрема йдеться про необхідність технологічного переозброєння, витрати якого будуть вдвічі менші, проте віддача здобуватиметься подвійна. Про ширші та довші шляхи, якими відбуватиметься «розвиток технології» та його вплив на людську культуру, зазначено в книзі С. Лема «Сума технології»⁸.

Технологіями володіє не лише людство в цілому, а і кожна людина має власну, індивідуальну, суму технологій. У дискусії про компетентнісно-орієнтований підхід в освіті («компетенізація» освіти) компетентність розуміється як наскрізний компонент суми технологій, а ключові компетентності розцінюються як «середня сума технологій», оптимальна і придатна для індивідуальних сум технологій. У цьому, ймовірно, і полягає обмеження компетенізації освіти, бо вона, якщо зосереджується на компетентностях, втрачає ту основу, яку надає для впорядкування світу поняття і явище технології, виражаючи єдність світу⁹.

⁶ Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році».

⁷ Фон Вайцеккер Ернст. Фактор четыре: затрат – половина, отдача – двойная : новый доклад Римскому клубу / Э. Фон Вайцеккер, Э. Б. Ловинс, Л. Х. Ловинс; пер. с англ.: – М.: Academia, 2000. – 399 с.

⁸ Лем С. Сумма технологии / С. Лем; [пер. с пол. Ф. Широкова]. – М.: АСТ СПб; Terra Fantastica, 2004.

⁹ Клепко С. Ф. Компетенізація освіти: обмеження і перспективи / С. Ф. Клепко // Проектне бачення компетентнісно спрямованої 12-річної школи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Полтава: ПОІППО, 2006. – С.87 – 117.

Проте вивчення фундаментальної технологічної природи світу є недостатнім. Уявлення про технології впливають як на здатність їх використання в професійній діяльності, так і на ставлення до них. Більшість відчувають технологію лише в термінах її продуктів: комп'ютери, автомобілі, мобільні телефони, генетично модифіковані помідори тощо. Вони не бачать технологію в термінах знання і процесів, які створюють ці вироби. Освіта не достатньо наголошує на сприйняття світу технологічно структурованим, а також зосереджує увагу на потенційних і фактичних наслідках упровадження технологій в глобальному масштабі. Ця проблема називається або «технологічна грамотність», або «технологічна здатність». Остання розуміється більше, ніж здатність використовувати технологічні засоби. Дослідження реального стану і перспектив технологічної грамотності проведено у збірнику «Визначення технологічної грамотності», виданому у США¹⁰.

Технологічно грамотні громадяни володіють орієнтованим системним мисленням, оскільки вони взаємодіють з технологічним світом, обізнані з тим, як така взаємодія впливає на індивідів, суспільство і довкілля¹¹. Технологічна грамотність – це здатність до використання, оцінювання, розуміння технологій та управління ними у реальних ситуаціях¹². Орієнтація сучасної освітньої політики на повсякденний світ, зокрема технологічний, має дійти до свого логічного завершення на основі технологічного принципу, коли весь зміст освіти підпорядковується оволодінню її суб'єктами знаковими, виробничими, владними та особистісними технологіями.

Україна перебуває переходу від індустріального виробництва до науково-інформаційних технологій. Тому умовою її успіху в цьому процесі є

¹⁰ Defining Technological Literacy. Towards an Epistemological Framework / Edited by John R. Dakers. – New York: Palgrave Macmillan, Apr. 2006. – 352 p.

¹¹ Technology for All Americans: A Rationale and Structure for the Study of Technology (Rationale and Structure) © ITEA, 1996 (PDF format, 63 p.).

¹² International Technology Education Association. Advancing excellence in technological literacy: Student assessment, professional development, and program standards. – Reston, VA: Author, 2003. – 146 p.; Russell J. Standards for Technological Literacy: Views from the field // The Technology Teacher. – 2003. – №62(4). – P. 29–31.

стан інтелектуалізації нації, основою якої є високий рівень розвитку особистості, де провідну роль відіграє освіта. Пріоритетність та цінність освіти в житті суспільства — незаперечна, причому для системи освіти характерною є не лише закономірна залежність змін від суспільно-економічних перетворень, але й створення освітою такого суспільства, яке розуміє її важливість і завдяки освіті забезпечує їх виконання.

Останніми роками вища освіта дедалі частіше розглядається як товар і її комерціалізація виходить на рівень світового ринку. Дж. Сорос розкритикував таку тенденцію, зауваживши, що грошові цінності узурпували роль істинних цінностей, а ринки стали панувати в таких сферах суспільного життя, де їм не має бути місця (мистецтво, педагогіка, наука, політика тощо)¹³. Процеси комерціалізації освіти можуть призвести до незворотної трансформації самого феномену «освітня політика», а також негативно вплинути на формування суб'єкт-суб'єктних відносин в освітньому процесі.

Розвиток інноваційних педагогічних технологій в Україні та Європі відбувається в контексті глобальних освітніх тенденцій, до яких належить значущість освіти для суспільства і людини з орієнтацією на активне опанування нею способів пізнавальної діяльності. Саме тому важливою характеристикою професіоналізму сучасного керівника є його інтелектуальний та технологічний розвиток, тісно пов'язаний із розумовим. Він є представниками суспільства, оскільки саме через його діяльність реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального й духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки і техніки, збереження й примноження культурної спадщини¹⁴.

Класичні університети були породжені індустріальним суспільством та національною державою і досконало пристосовувалися до розв'язання їх проблем, перетворившись на найавторитетніші інституції індустріальної

¹³ Сорос Дж. Кризис глобального капитализма / Дж. Сорос. – К.: Основы, 1999. – С. 17–18.

¹⁴ Васильєва М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога: Автореф. дис. на здобуття д-ра пед. наук: 13.00.04 / М. П. Васильєва; Харк. держ. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2004. – С. 3.

епохи. Проте в розвинених країнах університети зіткнулися з необхідністю переосмислити і заново визначити власну роль у світі, який більше не потребує їхніх традиційних послуг та встановлює нові правила гри у престижність і впливовість, а також зі зростаючою підозрою дивиться на цінності, котрі відстоювали університети. Хоча класичні університети вдало пристосовані до світу, в якому вони народилися, він є таким, що зникає. І «...швидкість його зникнення набагато переважає набуту університетами здатність перебудовуватися»¹⁵.

З огляду на викладене, університетська громадськість нині широко обговорює чимало стратегій щодо протидії загрозам, які виникли і загострюються. Вони можуть бути зведені до двох основних: перша – опанування ринковими технологіями, підпорядкування університетського життя ринковим критеріям, так званий академічний капіталізм; друга – ізоляція від ворожого і неприйняттого нового світу, обертання у колі власних цінностей, інтересів, уподобань, перетворення на самодостатню замкнуту систему. Але і перша, і друга концепції є, по суті, капітуляцією перед новими несумісними з традиційною університетською діяльністю змінами та реаліями¹⁶.

Розвиток освіти, зокрема ВНЗ, має бути основою конструктивно-активної стратегії їх адаптації до нових умов. Українському суспільству нині доводиться розв'язувати не тільки проблеми переходу від тоталітаризму до демократії, але й проблеми опанування постіндустріальними формами економічного, політичного, культурного життя, новими взаєминами соціуму та особистості. Підтримка класичних університетів є необхідною та нагальною функцією як держави, так і громадянського суспільства. Слід також визнати, що адаптація до нових соціальних умов життєдіяльності пов'язана з двома різноспрямованими векторами розвитку суспільних

¹⁵ Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман. – М.: Логос, 2002. – С. 172.

¹⁶ Скотт П. Глобализация и университет / П. Скотт // ВВШ «Alma Mater». – 2000. – №4. – С. 3–8.

практик – позитивним та негативним, які мають рівні шанси бути реалізованими (вигоди і ризики сучасної української освіти).

Ключовим моментом, який сприяє плідному пошуку адекватних шляхів формування та реалізації ДОП в контексті зазначеної вище проблематики, є загальне розуміння тих проблем, поява яких зумовлена ринковими викликами. Насамперед, це меритократичні тенденції, відзначені вченими в середині ХХ ст. Вони висунули на перший план нові соціальні ресурси і, відповідно до цього, — нові соціальні групи. І якщо до середини ХХ ст. у світі встановилися чіткі уявлення про розподіл ключових ресурсів індустріального суспільства — економічні, то з виявленням нової ролі знань та інтелекту, що народжують сучасні високі педагогічні технології, у світі розпочався їхній перерозподіл.

Сталися кардинальні зміни, що трансформували його сутнісні ознаки. «Світ на початку ХХІ століття став істотно більш однорідним, ніж яких-небудь півстоліття тому. Мало того, можна говорити про передумови формування деяких загальних правил глобальної етики»¹⁷. Така ситуація зумовлює особливі вимоги до функціонування системи освіти. Вона має бути мобільнішою, змістовно адекватною новим соціальним процесам, підтримувати інноваційний формат розвитку суспільства. Однак, як констатують сьогодні представники управлінських структур, в сучасних умовах навчальні заклади «...як і раніше, повільно реагують на соціальні зміни, що відбулися, як і раніше, мало адаптовані до нових реалій і завдань»¹⁸.

Інтелектуалізація і розвиток сучасних технологій народжують іще один блок нових вимог до ДОП – вона має значною мірою орієнтуватися на зв'язок із наукою. Проте очевидно, що реалізація завдань у цьому напрямі

¹⁷ Сперанский В. И. Глобализация, профсоюзы и ТНК в реформируемой России (на примере нефтегазового комплекса) / В. И Сперанский, А. А. Яценко. – М.: Рус. новь, 2002. – С. 6.

¹⁸ Глобальні проблеми людства як фактор трансформації освітніх систем: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф.-семінару кер. ВНЗ та вчен.-дослідників із проблем освіти / М-во освіти і науки України; Акад. пед. наук України; Харк. обл. держ. адміністрація; Рада ректорів Харк. регіону; Нар. укр. акад. – Х.: Вид-во НУА, 2007. – С. 4.

окреслює протилежні вектори реалізації потенціалу такої інтеграції. До її позитивних моментів належать посилення практичної складової в освітньому процесі, його інтелектуалізацію, відродження наукових шкіл в освіті тощо. Проте процес інтеграції освіти і науки може принести й певні ризики в освітні системи суспільства, що трансформується (практично всі вектори трансформації освітніх систем несуть в собі як вигоди, так і ризики для сучасного суспільства).

Розвиток педагогічних технологій, на якому базується реалізація ДОП, передбачає наявність деякої бази – «...для створення і навіть простого використання високих технологій потрібна низка вихідних умов, зокрема: наявність високих технологій попереднього рівня, а також (відповідно до цих завдань кількісно і якісно) — могутнього наукового і висококваліфікованого кадрового потенціалу, об'єднаного єдиним інформаційним полем»¹⁹. Наявність могутнього освітнього і наукового середовища дає змогу сформувати базові компоненти інтелектуального потенціалу суспільства, завдяки якому воно має перспективи власного розвитку.

Розглянуті вище ринкові виклики та напрями їх урахування мають зумовлювати не лише загальні тенденції розвитку закладів освіти недержавної форми власності, але й сутнісні характеристики самої освіти. Ця проблема має стати однією із прерогативних для сучасної філософії освіти. Адже головною гносеологічною проблемою, яку розв'язує сьогодні філософія освіти, є розроблення практичних механізмів інтеграції філософських та педагогічних знань у галузі освіти загалом, а центральною проблемою – проблема людського виміру освітньої системи та освітньої діяльності, зокрема.

«Державна освіта – це можливість і право отримати кредит від держави на таку освіту з відповідним механізмом повернення того кредиту як грошима, так і (це найголовніше) продуктивною працею у власних і

¹⁹ Решетников М. М. Глобализация – самый общий взгляд / М. М. Решетников // Глобализация: обзорные статьи. – М.: Прогресс-Традиция, 2001. – С. 34–44.

одночасно державних інтересах. Відповідно до цього має принципово змінитися уся філософія освіти в Україні. Треба не стільки фінансувати освіту (це питання суто державного замовлення), скільки уможливити ВНЗ надавати освітні послуги усім, хто цього потребує. Ринок освітніх послуг швидко розвивається, прогресує і ВНЗ має стати як їх виробником, так і продавцем»²⁰.

Нині Україна прагне вступити до ЄС, однією з умов якого є розвиток навчальних закладів недержавної форми власності. Проте й донині платна освіта в Україні викликає неоднозначну оцінку громадськості, дискусії з цього приводу. Деякі її учасники вважають, що залучення комерційних засад у систему освіти призводить до її руйнування та зниження інтелектуального і духовного потенціалу суспільства. З іншого, боку в найближчій перспективі держава буде неспроможною забезпечувати необхідні фінансові витрати на освіту, що унеможливить задовольнити зростаючий попит на освітні послуги і призведе до зниження освітнього потенціалу нації.

Питання сутності освіти, побудованої на недержавній формі власності, має свої теоретичні, практичні й навіть етичні аспекти, а тому має розглядатися в загальному контексті проблем ДОП, зокрема, технологічний аспект її впровадження. В цьому контексті фінансовий критерій приватності не є визначальним. Специфічною ознакою української приватної вищої школи є наслідування приватними ВНЗ державних освітніх стандартів у процесі навчально-виховної діяльності. З огляду на це, основними напрямками реалізації їх освітньої політики є заповнення в освітній системі вільних ніш, утворених унаслідок переходу до ринкової економіки, і задоволення нових освітніх потреб населення.

В Україні створено достатні передумови для паритетного співіснування освітніх моделей різного типу. Водночас упровадження високих

²⁰Головатий М. На шляху до ринку освітніх послуг / М. Головатий // День. – 2001. – № 181.

педагогічних технологій у закладах освіти різної форми власності передбачає реалізацію інноваційних технологій в освітньому процесі, що мають залучати приховану потенцію інновацій, а саме: високий ризик і ступінь невизначеності, актуалізацію суперечностей і загострення конфліктів, наявність складнопрогнозованого побічного продукту (результату), гнучкість форм і перехід на новий рівень організації не лише навчального процесу, стосунків між учасниками освітнього простору тощо.

Загалом проблема інноваційних педагогічних технологій є однією з найактуальніших актуальних у реалізації ефективної ДОП. Адже знання та використання засад педагогічної інновації забезпечує більш високу якість діяльності будь-якої соціально-педагогічної системи, серед іншого й ВНЗ, що робить цю систему конкурентоздатнішою в умовах ринку і політичної та економічної трансформації суспільства. Це дасть змогу реалізувати додаткові можливості високих педагогічних технологій у закладах освіти різної форми власності шляхом упровадження дидактичних, виховних та управлінських інновацій.

Нині, як ніколи, додаткові можливості інновацій є ключовими чинниками оновлення освіти. Саме освітня інноватика та її методологічний апарат можуть бути дієвим засобом аналізу, обґрунтування і розроблення ДОП у напрямі модернізації освіти. Проте наукове забезпечення цього глобального інноваційного процесу в нашій країні сьогодні бажає кращого. Багато нового, насамперед того, що стосується закладів освіти різної форми власності, зокрема такого, як стандарти, нова структура освіти, її профільний компонент тощо, ще не доопрацьовані в методологічному сенсі. Відсутня також цілісність і системність у процесах освоєння й застосування освітніх інновацій. Недостатньо створити освітнє нововведення.

Освітні інновації, якими б привабливими вони не були, не можуть бути освоєні без належної організації та управління. Ініціатори нововведень неминуче зіткнуться з проблемами, породженими нововведеннями і

вимушені будуть шукати шляхи їх вирішення. Для впровадження нових форм, методик, освітніх технологій потрібне розуміння того, як ці нововведення впроваджувати, освоювати і супроводжувати в інноваційному процесі – сукупності процедур і засобів, які уможливають відкриття або впровадження нової ідеї в царині освіти, перетворюючись на освітнє нововведення²¹.

Плановість і послідовність запропонованих технологічних змін у ДОП завжди будуть підтримані академічним середовищем системи вищої освіти, що ґрунтується на суспільній зацікавленості та протистоянню появі ризиків²². Щоправда, сучасна комерціалізація вищої освіти супроводжується появою цілого комплексу ризиків для суспільства (посилення соціальних конфліктів, ухвалення необґрунтованих інвестиційних рішень, наявність ліберального ринку освітніх послуг, втрата стратегічних позицій у дослідженнях тощо).

Реалізації технологій впровадження ДОП, а також проведення освітніх заходів загальноукраїнського і міжрегіонального рівнів масштабу неможлива без співпраці з органами виконавчої і законодавчої влади на місцях. За цих умов відмовою або обмеженням у обсягах фінансування, неузгодженістю позицій або фінансовою неготовністю окремих регіонів тощо. До того ж важливо враховувати, що на реалізацію освітньої політики може вплинути діяльність деструктивних політичних сил, які мають за мету зниження соціальної активності в регіоні (місті). Мобілізація організаційних, соціально-культурних і додаткових фінансових ресурсів, на нашу думку, сприятиме забезпеченню протидії зазначеним ризикам та ефективному впровадженню сучасних технологій ДОП.

Розвиток інформаційної сфери, зокрема її технологічної складової, – важливий напрям реалізації освітньої політики держави, безсумнівний пріоритет стратегічного курсу розвитку національної системи освіти. Від

²¹ Хуторской А. В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика: науч. изд. / А. В. Хуторской. – М.: Изд-во УНЦ ДО, 2005. – С. 117.

²² Княгинин В. Россия постиндустриальная: коммерциализация образования / В. Княгинин, Н. Трунова // Платное образование. – 2006. – № 6. – С. 7–8.

здатності держави розробити та реалізувати ефективну інформаційну політику значною мірою залежить майбутнє країни, її існування. За висловом відомого іспанського філософа та публіциста Х. Ортеги-і-Гасета, «держава – це уява». Цей афоризм набуває нового значення за сучасних умов, коли влада діє у потужному інформаційному полі²³.

Суттєвий прогрес і поширення інформаційних технологій, глобальний характер систем масової комунікації привели до утворення глобального інформаційного простору, який змушує світову спільноту, кожну державу швидко орієнтуватися та адаптуватися у сучасному інформаційному середовищі. Проте глобальні інформаційні системи, водночас із, створюють нові потенційні загрози. Специфіку сучасних інформаційних технологій, що впроваджуються в освітній галузі та є складовою вітчизняного технологічного потенціалу визначає, на нашу думку, їх «умовна статусність». Так, освітня галузь є середовищем їх розроблення та водночас сферою впровадження.

У переважній більшості пострадянських країн спостерігається «...конфлікт між темпами загального інформаційного накопичення та можливостями соціально-прикладного, технологічного використання цієї інформації. Не знаходячи цілеспрямованого прикладного використання, інформація стає ферментом, що підточує усі суспільні інститути, а також звичаї, традиції, норми, ідеали»²⁴. Україні важко претендувати на домінування у світовому інформаційному просторі – головним є не відстати, зберігаючи національну, інтелектуальну, культурну та мовну самобутність.

Спостерігається залежність життєдіяльності особистості, суспільства і держави – економіки, політики, культури, науки, забезпечення національної та міжнародної безпеки – від обміну інформацією, надійного функціонування інформаційних та телекомунікаційних систем, технологій і засобів. Вплив

²³ Стратегія розвитку України: теорія і практика / За ред. О. С. Власюка. – К.: НІСД, 2002. – 864 с.

²⁴ Панарин А. С. Информационные политические технологии в условиях «открытого общества» / А. С. Панарин // Кентавр. – 1994. – № 2. – С. 30.

інформаційних технологій на індивідуальну та суспільну свідомість призводить до порушення балансу сил, внесенню додаткової напруженості у суспільстві, виникненню нових сфер конфронтації²⁵. Нині на державному рівні усвідомлено, що Україна залишиться на другорядних позиціях і не зможе використовувати сучасні інформаційні технології впровадження ДОП, якщо не буде державного сприяння розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до неї в Україні.

У сучасному суспільстві «...знання формуються переважно не системою освіти, а ЗМІ»²⁶, поява мультимедіа значно посилила ці тенденції. Історична роль системи освіти поступово, хоча й досить швидко, змінюється. Зростає роль іншого типу формування свідомого сприйняття реальності особистістю. «Людина відкриває світ, що її оточує, за законами випадку, у процесі спроб і помилок»²⁷. У зміненому інформаційною революцією суспільстві мас-медіа вже не лише рупор різних соціальних груп та прошарків, «пропагандист та агітатор, колективний організатор»²⁸, а й потужний інструмент мобілізації та інтеграції, реальний та дієвий посередник між владою та народом, який обрав цю владу. Мас-медіа є одним із чинників формування громадянського суспільства та реалізації ДОП, утвердження основних засад і принципів існування в соціумі.

Важливим завданням держави є забезпечення інформаційно-правової безпеки в сфері реалізації ДОП, яка залежить: від ефективного розв'язання проблем формування і управління процесами суспільної свідомості; виробництва освітніх ресурсів і технологій доступу до них; створення цивілізованого ринку освітніх продуктів та послуг тощо. Вагомим є гуманітарно-технологічний аспект такої безпеки – вплив інформаційних потоків на цілісність і самобутність змістовного простору освітньої

²⁵ Стратегія розвитку України: теорія і практика / За ред. О.С. Власюка. – К.: НІСД, 2002. – 864 с.

²⁶ Моль А. Социодинамика культуры: пер. с франц. / А. Моль. – М.: Прогресс, 1973. – С. 45.

²⁷ Там само. – С. 44.

²⁸ Стратегія розвитку України: теорія і практика / За ред. О.С. Власюка. – К.: НІСД, 2002. – 864 с.

спільноти, руйнування мовної та культурної її самобутності в умовах глобалізації, дотримання балансу інтересів особистості, суспільства і держави. Реалізація ДОП має забезпечувати відкритість інформаційних процесів та інформованість суспільства про діяльність освітньої галузі в умовах технологічних змін, які супроводжуються соціокультурними перетвореннями, радикальними трансформаціями як міжнародної системи, так і соціальної структури кожної окремої країни. Відбуваються певні трансформації поняття «національного суверенітету»²⁹.

Надзвичайне ускладнення техносфери потребує значного зростання обсягів виробництва наукової інформації, необхідної вже не тільки для розвитку, а й навіть для утримання техносфери у безпечному стані³⁰. Водночас із кожним роком збільшуються потреби суспільства у результатах наукових досліджень, зокрема авторських розробках вітчизняних науковців, що актуалізує проблему захисту інтелектуальної власності. За цих умов важливим є такий напрям реалізації ДОП як підтримка вітчизняних фундаментальних та прикладних досліджень, результати яких спрямовані на впровадження сучасних засобів інформатизації, телекомунікацій і зв'язку, а також формування загальнодержавної комп'ютерної мережі освіти, науки, культури як частини світового інформаційного простору.

Концептуальні засади ДОП в інформаційній сфері мають формуватися, збалансовуючи інтереси особистості, суспільства і держави в напрямі ефективного накопичення та використання освітніх ресурсів, як результатів інтелектуальної діяльності, у всіх сферах життя і діяльності громадян, суспільства й держави. На нашу думку, накопичення освітніх технологічних ресурсів має здійснюватися на всіх рівнях, зокрема: схвалення політичних рішень; законодавчому, організаційному та нормативно-методичному

²⁹ Perspectives on national sovereignty and information technology in the 21st century. – Kuala Lumpur: Institute of Diplomacy and Foreign Relations, 2000. — 38 p.

³⁰ Экология и экономика природопользования: учебник для вузов / Э. В. Гирусов [и др.]. — М.: Закон и право; ЮНИТИ, 1998. — 455 с.

забезпеченні, координації й контролю за формуванням, поширенням та захистом інформаційних ресурсів, а також на виконавчому рівні.

Висновок. Глобалізація як єдність економічних, політичних і культурних процесів зближує економічний розвиток різних соціальних інститутів, реалізуючи політику держави в освітній галузі. За сучасних умов від розвитку зв'язку і телекомунікацій значною мірою залежатиме досягнення головної мети ДОП щодо національних освітніх ресурсів, пов'язаної зі створенням необхідних умов і механізмів для формування, поширення і ефективного використання сучасних інформаційних технологій. Забезпечення умов для нарощування вітчизняного технологічного потенціалу в галузі освіти та його ефективного використання в інтересах суспільства з урахуванням світового досвіду, а також сучасних поглядів на цю проблему є одним із напрямів реалізації ДОП і має за мету чітке визначення напрямів ДОП та застосування сучасних технологій її реалізації.